

OCENE — ZAPISKI — POROČILA — GRADIVO

SLOVNICA SODOBNEGA POLJSKEGA JEZIKA*

Pripravljalna dela za novo opisno slovnico poljskega knjižnega jezika so se začela v šolskem letu 1969/70, ko so prav v ta namen ustanovili Kabinet za raziskave slovnice zgradbe poljskega jezika z dvema sedežema — krakovskim in varšavskim. Posamezna poglavja slovnice so prispevali tudi strokovnjaki, ki niso bili člani kabine. Rezultat navora veččlanskega kolektiva je bil izid dveh delov Slovnice sodobnega poljskega jezika (1984): prvi del z naslovom Skladnja je uredila Z. Topolińska, drugi del (Oblikoslovje) pa R. Grzegorzycowa, R. Laskowski in H. Wróbel. V pripravi je tretji del (Glasoslovje), ki bo sklenil cikel.

Razumljivo je, da tako obširnega dela, ki ga je poldrugo desetletje opravljalo veliko znanstvenikov, en sam človek ne more ustrezno oceniti. In v tem je tudi vzrok, da Slovnica v celoti do zdaj še ni doživela ustrezne znanstvene ocene.

V zadnji številki revije *Język Polski* iz leta 1985 je na straneh 52–59 objavil oceno Skladnje I. Bobrowski. Ocenjevalec je sicer predstavil vsebino celega zvezka, hkrati pa se je osredinil zgolj na izbrana skladenjska vprašanja. Tudi tale ocena ima podoben značaj: obravnavala bo predvsem besedotvorje in z njim povezani poglavji morfonologijo in morfotaktiko.

Predstavitev drugega zvezka Slovnice, Oblikoslovja, pa vendarle zahteva vsaj nekaj uvodnih pojasnil splošne narave. Pisci Slovnice so se odločili za drugačen razpored opisa, kot ga je gojilo tradicionalno jezikoslovje. Začenši od stavka kot minimalnega sporočila, se pravi: od pomenske zgradbe besedila, prehajajo preko morfov, ki jih določajo na osnovi pomensko-skladenjske analize, do glasovne podobe besedila; temu pa ustreza sosledje: skladnja → oblikoslovje → glasoslovje. Posledica takega stališča je tudi dejstvo, da se pojmovni aparat, ki je bil izdelan za skladnjo, prenaša v oblikoslovje (npr. predikatno-argumentna struktura), kar končno pomeni, da se je treba najprej natančno seznaniti s skladnjo, če hočeš »prebrati« oblikoslovje. Slovnica naj bi bila — po prepričanju piscev — univerzitetni ali celo preduniverzitetni učbenik (Składnia, str. 7); to pa bi zahtevalo spremembo šolskih in univerzitetnih programov, ki tradicionalno začenjajo s fonetiko in fonologijo, nadaljujejo z oblikoslovjem in se končajo s skladnjo, torej obravnavajo gradivo v nasprotni smeri. Obstaja pa tudi bojazen, ali bo učbenik zaradi visoke stopnje abstraktnosti v opisih in zaradi nujnosti znanja matematičnih in logičnih pravil (cela vrsta obrazcev) lahko dobro opravil didaktično vlogo in se sploh lahko uporabljal pri pouku slovnice.

Oblikoslovje v skladu s poljskim jezikoslovnim izročilom obravnava tako pregibanje kot besedotvorje. Ob urednikih, ki so hkrati tudi psi posameznih poglavij, so prispevali svoj delež k opisu oblikoslovja še K. Kowalik, K. Kallas, A. Orzechowska in J. Puzynina. Uvod in kazalo avtorstvo posameznih poglavij natančno navajata.

Že pri prvem pregledu se poraja vprašanje (upoštevaje število sodelavcev in dve ločeni skupini, od katerih prva obravnava pregibanje, druga besedotvorje), ali smo dobili besedilo, ki je notranje sovisno in uporablja enoumno izrazje in isto raziskovalno metodologijo?

V prvem poglavju je R. Laskowski podal osnovne pojme oblikoslovja, kot so: beseda, morfem, morf, alomorf, izoblikoval funkcijsko delitev besed (str. 32), ki se zelo oddaljuje od običajne delitve na besedne vrste in vzbuja vrsto dvomov, ter prikazal razliko med pregibanjem in tvorbo. Poleg delitve besednih vrst je v tem poglavju vprašljivo predvsem obravnavanje glagolskega vida: enkrat je vid pregibalna kategorija in kot tak značilen samo za del glagolov (*przerobić* : *przerabiać* predelati : predelovati; *wygasić* : *wygasać* ugasiti : ugašati, *kupić* : *kupować* kupiti : kupovati, *zacząć* : *zaczynać* začeti : začenjati), drugič spet leksikalna kategorija, ki je značilna le za samonedovršnike (*robić* delati, *pisac* pisati, *lysieć* plešaviti) ali za samodovršnike (*zrobić* narediti, *napisac* napisati, *wylysieć* oplešaviti) (prim. str. 55–56). Posledica takega ravnanja je, da del vidskih parov obravnava oblikoslovje, del pa besedotvorje.

* Gramatyka współczesnego języka polskiego, T. II Morfologia, Warszawa 1984, 560 str.

Deležnikom in deležjem je pripisan status pregibalne oblike glagola, zato jih obravnava oblikoslovje. V prvem delu je tudi govor o glagolskih priponah, npr. *-a-* (*porozsyłać* razpošiljati), *-y-* (*zagłuszyć* oglušiti), *-i-* (*oskrzydlić*, *bielić* okriliti, beliti), in pripisane so jim različne vloge, npr. kavzativna v *oslepić* (oslepiti) (str. 47, 49, 55), medtem ko se v besedotvornih obravnava v takih primerih govori o paradigmatskih obrazilih ali osnovnih samoglasnikih (str. 312). Za Laskowskega sta glagola *odmłodzić* (pomladiti) in *przygwoździć* (pribiti z žebļem) predponsko-priponska, v besedotvorju pa glagole tega tipa imenujejo najpogosteje predponsko-paradigmatične (str. 314), čeprav tudi tam poimenovanje ni dosledno, prim. tudi morfonologija, str. 92 (glagolska pripona *-na-*, *-i-*, *-e-*).

Naslednje poglavje, ki ima po besedah avtorjev vlogo »posebne vezi« med opisom pregibanja in besedotvorja, je Morfonologija; napisala jo je K. Kowalik (str. 59—95). Morfonologija je obravnavana kot del oblikoslovja, opisujočega pravila izbire in organizacije fonološke podobe morfonolskih enot (str. 59). K. Kowalik utemeljuje, da se morfonološka dejstva od fonoloških razlikujejo, in s tem dokazuje, da je morfonologija del oblikoslovja. Če naj bo Morfonologija vez med pregibanjem in besedotvorjem, potem bi bilo bolje, da bi to poglavje uvrstili po pregibanju in pred besedotvorjem (morda še bolje: po besedotvorju, kakor so storili z morfotaktiko), nikakor pa ne pred pregibanjem. Pri tem ne gre samo za grafično ureditev drugega zvezka Slovnice; menim namreč, da morfonologija svoje sklepe oblikuje na osnovi pregibanja in besedotvorja in ti poglavji nekako »krona«, ne pa narobe. Morfonologija obravnava soglasniške in samoglasniške premene, premenske nize in krajšanja besedotvorne podstave. Krajšanje podstave avtorica razume kot rez in dezintegracija, zaradi česar je besedotvorna podstava, krajša od besedotvorne osnove (str. 90). To velja v takih tvorbah, kot so *brązony* → *brąz*, *ogórek* → *ogór*, *zarządzać* — *zarząd*, ne pa v: *kamień* → *kamyk*, *rzemień* → *rzemyk*, kjer imamo opraviti z dezintegracijo (str. 91) (slovensko: krnitev). Težko se je tudi znajti, ali sta za avtorico dezintegracija in rez eno in isto, kajti že na naslednji strani (str. 92) piše o rezu *-eń* pred *-yk* (*plomień* : *plomyk*), *-yk* pred *-or* (*język* : *jęzor*) itd. Dokaj nenatančno je oblikovan tudi zadnji odstavek na strani 94, ki govori o tem, da morfonološke premene lahko opravljajo različne vloge; tako npr. premena *k* v *c* naznanja, da morfem, v katerem se pojavlja, pripada 1) insemkim morfemom (kaj pa: *rzeknę* : *rzec*; *piekę* : *piekarz* : *piec*; *cieknąć* : *ciec*?), 2) da mu sledi končnica *-e* ali *-i* (kaj pa *Polak-ø* : *Polac-y*?). V tretji točki se izkaže, da gre avtorici za edninski daj. in mest. žen. samostalnikov in za množinski im. moških samostalnikov (in pridevnikov), ki poimenujejo osebe, vendar se prejšnji dve točki lahko nanašata tudi na druge morfeme. Z morfonologijo in posredno z zgradbo cele knjige je povezano še eno vprašanje: Slovnica se začenja s skladno, končuje pa s fonologijo: za razumevanje morfonologije je treba najprej preštudirati fonologijo, saj avtorica uporablja fonološko izrazje, npr. soglasniška fonološka struktura (str. 78), fonološka realizacija vstavljenega samoglasnika (str. 78), nezaznamovani člen tričlenske premene (str. 89) itd. Nepripravljeni bralec bi moral najprej pogledati v tretji zvezek, v Fonologijo, ki pa je zaenkrat še ni.

Poleg tega se pa zdi, da opis sodobnega jezika ugotovitev zgodovinskega jezikoslovja ne sme postavljati na glavo, zlasti še, kadar gre za učbenik. Avtorici pa se je na strani 88 ob premeni *e:a* zapisalo, da je to »hkrati premena, ki spremlja depalatalizacijo soglasnika, ki sledi premenjujočemu se samoglasniku« (točka 2.3.2.).

Tisti del Oblikoslovja, ki bi ga rada natančneje predstavila, je Besedotvorje (str. 307—511). Splošne probleme besedotvorja (poglavje I) in tvorjenje samostalnikov (poglavje II) obravnava R. Grzegorzycowa in J. Puzynina, ki sta že pred tem izdali knjigo *Slowotwórstwo współczesnego języka polskiego* (Varšava 1979). Poglavji se od knjige razlikujeta malo. R. Grzegorzycowa obravnava tudi tvorbo prislovov; opis tvorbe pridevnikov je prispevala K. Kallas (paragraf 5.2 je napisal H. Wróbel), tvorbo glagolov pa H. Wróbel.

Preidimo zdaj k dejstvom, ki pričajo, da je izrazje nenatančno ali — bolje — nedosledno.

Na strani 309 se zložene besede delijo na zloženko (*samoobstuga* samopotrežba, *miarygodny* verodostojen) in okrajšave (*pekaes* = *Polskie Koleje Samochodowe* = Poljski avtobusni promet). Ker sklopi niso omejeni posebej, se zdi, da so obravnavani skupaj z zloženkami, toda na strani 396 se zložene besede delijo na sklope in

zloženke (prim. tudi str. 398, 401 in dr.), na strani 314 pa je beseda *wiarygodny* navedena prav kot primer za sklop. Najbolj posrečen se tudi ne zdi izraz *złożono obrazilo* (formant zložony) za primere, ko imamo dva besedotvorna morfema (npr. *czudzoziem-ec* tujec, inozemec, *anty-faszyst-owski* antifašističen), ker asociira s tradicionalnim izrazom *afiks złożony* (zloženi afiks), npr. *-ar-ski*, *-ar-stwo*, *-ow-ca*, kjer sestavinska dela morata slediti drug drugemu (kaj takega pa ni v zloženem obrazilu). Take pripone so v knjigi poimenovane kot razvite ali razširjene, njihove prvine pa so submorfi ali intermorfi (str. 516), pri čemer se jim zdaj odreka samostojen pomen (str. 311), zdaj pripisuje pomenska vloga (prim. str. 46, 517).

Za *się* (se), ki naj bi bil besedotvorni morfem, so sprejeli po ruskem zgledu poimevanje popona (postfiks), zdi se, da ne najbolj posrečeno, kajti v ruščini je ta zaimek resnično vezan, drugače kot v poljščini. Avtorji so najbrž izhajali iz poljske slovaropisne prakse: v dveh drugih namreč se vedno sledi glagolu. V seznamu tipov obrazil je tudi poponsko-paradigmatično obrazilo (str. 314), npr. *szkląć się* (bleščati se kot steklo); če že mora biti, naj bo raje obrnjeno: paradigmatično-poponsko, kot je zapisano na strani 467. Ni pa v seznamu predponsko-paradigmatično-poponskega obrazila, npr. v glagolu *roz-galęzić się* (razvejati se), ki ga omenjajo v nadaljnjih delih besedotvorja (str. 467).

Nedosledno so obravnavani tudi nekateri tipi samostalniških tvorjenk. Gre za samostalnike tipa *niewdzięcznik* (nehvaležnik), *niewdzięcznica* (nehvaležnica), *delikatniś* (občutljivec), *delikatniśia* (občutljivka). V preglednici na strani 362 je *niewdzięcznica* navedena kot mutacijska izpeljanka (N. attr.) s formantom *-ica*, ob *delikatniśia*, pa kot modifikacijska paradigmatična izpeljanka, prim. tudi *grzesznica* (grešnica), *obludnica* (hinavka) kot paradigmatični izpeljanki (str. 362, 366, 370).

Številni dvomi se vzbujajo pri razporeditvi posameznih tvorjenk kot mutacijskih ali modifikacijskih, da ne govorim o pomenskih razredih. Tako sta na primer *arcybiskup* (nadškof) in *antypowieś* (antiroman) modifikacijski tvorjenki (str. 334), *nieporządek* (nered) in *podpułkownik* (podpolkovnik) pa mutacijski (str. 335). Ta isti *podpułkownik* je na strani 363 modifikacijski, na straneh 372 in 391 pa spet mutacijski, dasiravno pomen *nadredność*: *podredność* povezujeta avtorici z modifikacijo (str. 333). Podobno je *antypowieś* modifikacijska (str. 333), *antycyklon* pa mutacijska (str. 391) tvorjenka.

Samostalniške tvorjenke sta avtorici razdelili na več kot 50 skupin (poglavje II). Osnovna je delitev tvorjenk na prenosne, modifikacijske in mutacijske, prim. str. 333–335 (močan vpliv Dukulilove teorije), šele v njihovih okvirih pa na izglagolske, izsamostalniške itd. Pozneje pa se ta druga delitev izkaže tudi kot nadredna. Veliko število klasifikacijskih »predalčkov« ovara branje tega poglavja. Zdi se, da tako delitveno drobljenje tudi ni zmeraj potrebno, npr. *ukop* (kop) in *utarg* (zkupiček) (str. 334) sta količinski imeni, *chód* (hoja, hod) in *wymowa* (izreka) pa načinovni, vsa pa poimenujejo ali predmet (str. 349) ali rezultat delovanja, tako kot *wyrób* (izdelek), *dopisek* (dopis), *wykop* (izkop) (str. 350). Podobno lahko *nadwago* in *niedowago* obravnavamo kot rezultat delovanja — količina je pri tem dodatna prvina. Ne vem tudi, ali so potrebne tako ozke pomenske skupine, kot so imena pojavov, ki jih zaznamuje delovanje, potek ali stanje (str. 358), imena pojavov, za katere je značilna prisotnost lastnosti (str. 363), vrstna imena (str. 371), ki uvodoma v besedotvornih kategorijah samostalnikov sploh niso omenjena (str. 333–335). Med izsamostalniškimi izpeljankami se na podoben način pojavljajo imena izvora tipa *wieprzomina* (svinjina), *brzezina* (brezovina) (str. 385), ki v seznamu besedotvornih kategorij samostalnika niso bila navedena. Ozke pomenske skupine so vrstna (str. 384), similitivna (str. 385) in časovna (str. 389) imena ter imena količinskih lastnosti (str. 389).

Dvome vzbujajo tudi klasifikacijsko predalčkanje posameznih izpeljank: npr. *piórnik* (peresnica), *cukiernica* (sladkornica), *solnica* so prostorska imena (nomina loci) (str. 389), *stróżówka* (hišniško stanovanje; vratarnica) in *leśniczówka* (gozdarjeva hiša) sta po osebk uimenovana predmeta, *kretowisko* (krtina) pa po osebk poimenovani rezultat (str. 387), čeprav so zadnje tri izpeljanke po moje bližji poimenovanjem prostora kot *peresnica* ali *sladkornica*.

Prekomerno klasifikacijsko drobitev spremlja še večja količina simbolov, za primer vzemimo samo kombinacije na strani 394: sub. (loc.) *przedpokój* (predsoba), *przedmieście* (predmestje); sub. (qual.) *bezdrożę* (brezpotje); loc. (sub.) *polesisko* (laz),

pobojowisko (bojišče); loc. (temp.) *przedszkole* (vrtec); loc. (loc.) *dorzecze* (porečje); loc. (ob.) *odludzie* (samota, kraj bogu za hrbtom). V starejših slovnica so bili vsi navedeni samostalniki uvrščeni med krajevna imena, se pravi v eno skupino, in najbrž to ni bilo napak, kajti pretirano drobljenje neredko zastira podobo celote.

Mnogo preprostejša je klasifikacija pridevnikov (poglavje III, str. 408—455), ki jo je opravila K. Kallas, in v njej je tudi najbolj opazna raba skladenjskih pravil pri analizi tvorjenk (posebne sheme prikazujejo razmerja med povedjem in udeležencem, med dvema udeležencema itd.). Podobno kot samostalniki so tudi pridevniki obravnavani v naslednjem zaporedju: izsamostalniški, izglagolski pridevniki, izpeljanke iz predložnih zvez itd. Tvorjensko-stavčne sheme so jasne, bojim se samo, da se študentje ne bodo prestrašili prevelikega števila simbolov. Na strani 411 so v okviru tvorjenk, ki izražajo razmerje *subjekt : delovanje*, navedeni tudi pridevniki nagiba (nagnjenosti), npr. *kłopotliwy sasiąd* (težaven sosed), *gadatliwy starzec* (klepetav starzec), in lahkosti, npr. *kurczliwy material* (blago, ki se rado krči), *wyrottna łódź* (čoln, ki se rad prevrne). Obe skupini bi lahko obravnavali kot pridevnike nagiba, kajti »nagibi« se nanašajo tako na osebe kot na predmete (podobno izhodišče so nekajkrat izkoristili pri obravnavi samostalnikov, npr. *-arka* = osobowy lub nieosobowy wykonawca czynności /vršilec delovanja, ki je ali ni oseba/, prim. tudi *-ak* idr.). Takrat bi se ustrezni shemi lahko združili v eno: A(V)N-N, ki se nagiba k NA, tj. *kurczliwy material* /material, który jest skłonny do kurczenia się/ (blago, ki se rado krči). Pridevnik nagiba bi bil lahko tudi pridevnik v zvezi *chorobliwy chłopiec* (bolehen fant) (N, który jest skłonny do NA/N, ki se nagiba k NA), ki pa so ga uvrstili med količinske pridevnike, ki imajo strukturo: N, ki veliko, pogosto V (str. 412), prim. *kosztowny strój* (obleka, ki veliko stane). Seveda je mogoča tudi ta interpretacija, vendar ni edina.

Kar zadeva prislove (poglavje IV, str. 456—466), jih v Oblikoslovju obravnavajo kot besedotvorne izpeljanke iz pridevnikov, podobno kot oblike stopnjevanja, ne pa kot pregibne oblike (prim. Tokarski, Fleksja polska, Varšava 1976). Dvom vzbujata lahko samo poimenovanje predponsko-priponski prislovi (str. 461) za okostenele predložne oblike tipa: *po polsku* (po poljsko), *po chamsku* (neotesano), *z pańska* (po gosposko), *z bliska* (od blizu), *do czysta* (do čistega). Pod imenom predponsko-priponski prislovi bi prej videla prislove tipa *pojutrze* (pojutrišnjem), *naprzód* (naprej), ki jih Grzegorzczkova kot leksikalizirane iz svoje analize pravilno izloča (str. 463), pripominja samo, da so sklopi (izraz je tu rabljen najbrž v drugem pomenu kot na strani 396).

Zadnje poglavje besedotvorja je posvečeno glagolu (poglavje V, str. 467—511), napisal ga je H. Wróbel. V njem vzbujajo dvome problematika glagolskih pripon (so to besedotvorne ali paradigmatske pripone?), vprašanje vidskih parov (besede ali besedne oblike?) in končno vloga zaimka *się* (se) in vrste glagolske izpeljave.

Problem, ali naj *-e-*, *-i-*, *-a-*, *-ną-* obravnavamo v soglasju z izročilom kot besedotvorne pripone ali kot konce osnov (torej gre za paradigmatske izpeljanke), se je pojavil že prej v nekaterih mestih Oblikoslovja, prim.: R. Laskowski, str. 47, 49, 55, 92; R. Grzegorzczkova in J. Puzynina, str. 312 in 314 idr. Za tvorbo glagolov je to bistven problem. H. Wróbel (str. 467) jih obravnava kot paradigmatska obrazila v glagolih, kot so *gluchnąć*, *królować*, *mówić*, *писаć*, *pisować* in v bistvu govori o *predponsko-paradigmatski izpeljavi* (*na-węgl-i-ć* /naoglit/) in o *predponsko-paradigmatsko-poponski izpeljavi* (*roz-gałez-i-ć się* /razvejati se/). Po drugi strani pa status pravih besedotvornih pripon priznava tistim, ki so nastale po oblikoslovni absorbciji, npr.: *-ow-*, *-ol-*, *-ń-*, *-iz/-yz-* v glagolih *usyn-ow-i-ć* (posinoviti), *urzęd-ol-i-ć* (uradnikovati), *gest-ni-e-ć* (zgoščevati se), *biurokrat-yz-oma-ć* (birokratizirati) (drugje se te enote imenujejo medmorfemi ali podmorfemi), tako so torej enote *-owi-*, *-oli-*, *-nie-*, *-yzowa-* sestavljene iz besedotvornih pripon in osnovnih samoglasnikov. V tem stališču je neke vrste nedoslednost, kakršno potem opažamo tudi v morfotaktiki (str. 542), kjer je zapisano, da imajo osnovni samoglasniki lahko vlogo besedotvornih pripon, npr. *jad-a-ć*, *biel-i-ć*, *biel-e-ć*, prim. tudi stran 545. Ali sta v tem primeru glagola *odmłodnieć* (pomladiti se, str. 503) in *namowidzić* (namočiti, str. 505) res predponsko-paradigmatska, glagol *twardnieć* (strjevati se) pa paradigmatsen, če je v vseh vsebovana razvita pripona? Zdi se, da je tradicionalno pojmovanje *-i-*, *-e-* itd. kot besedotvornih pripon preprostejša rešitev in ne povzroča omenjenih težav.

Problem vidskih parov, ki nanj opozarja Laskowski (str. 54–56), rešuje Wróbel tako, da iz besedotvornega opisa izključuje glagole tipa *rzucić : rzucać* (vreči : metati), *wypisać : wypisywać* (izpisati : izpisovati), ker zaradi rednosti takih parov vid obravnava kot slovnico-kategorijo, katere opis sodi v pregibanje, medtem ko pare tipa *napisać : pisać* (napisati : pisati), *zlikwidować : likwidować* (likvidirati) obravnava kot posamezne besede in jih uvršča v besedotvorje. V besedotvorje vključuje Wróbel še tri tipe priponskih razmerij (str. 492):

- a) *dziobać : dziobnąć* kljupati : kljuniti, *klękać : klęknąć* poklekati : poklekniti;
- b) *być : bywać* biti : bivati, *grać : grywać* igrati : poigravati;
- c) *plynać : pływać* plavati, *nieść : nosić* nesti : nositi, *lecieć : latać* leteti : letati.

Zaimek ali natančneje popona *się* (v knjigi je namreč rabljen ta izraz) je obravnavan zdaj kot obrazilo (str. 484), npr. v glagolih *dodzwonić się* (dobliti telefonsko zvezo) in *doczekać się* (dočakati), kjer je obrazilo sestavljeno iz predpone in popone, zdaj kot dodatno prvo, prim. *prze-... (się) : prześć się* preveč se najesti (str. 477), *przejechać się* pojezditi, *popeljnić się* (str. 478), *na-... (się) : napracować się* nagarati se (str. 489), *s-... się : sptakać się* zjokati se (489). V veliko izpeljankah je *się* vendarle obvezna prvina (soobrazilo, str. 494), toda vse te glagole obravnava avtor med predponskimi izpeljankami, čeprav gre za medponsko-poponske, prim. *nachodzić się* nahoditi se (str. 467).

Podobno kot z izglagolskimi derivati, kjer sta bila v eno skupino povezana dva tvorbeni tipa (predponske in predponsko-poponske tvorjenke), ravna Wróbel z izsamostalniškimi glagoli. Zaman bi med njimi iskali paradigmatsko-poponske (*biel-i-ć się* beliti se) in predponsko-paradigmatsko-poponske glagole (*roz-gatęz-i-ć* razvejati se), ki so bili kot skupina navedeni na strani 467. Ta delitev, ki pravzaprav izpostavlja vlogo *się* (se) kot obrazila, je pri obravnavanju izsamostalniških glagolov po nepotrebnem opuščena, in glagoli, kot so *głowić się* (razmišljati, razbijati glavo), *perlic się* (biseriti se), *ślimaczyć się* (obotavljati se kot polž), so uvrščeni med samo paradigmatske tvorjenke (str. 497), čeprav je *się* njihova obvezna sestavina, glagola *rozgatęzić się* (razvejati se) in *rozwiłośnić się* (opomladiti se) pa med predponsko-paradigmatske. V obeh primerih imamo opraviti s tako imenovanimi samópovratniki, o katerih v knjigi ni niti besede, *się* pa je v njih soobrazilo besedotvornega značaja.

Klasifikacija glagolov temelji na isti metodi, po kateri so deljeni samostalniki, pridevniki in prislovi. V vsem Oblikoslovju je opazna železna doslednost v rabi skladenjskih načel pri klasifikaciji tvorjenk. Pri tvorbi glagolov so obravnavane najprej izglagolske tvorjenke, za tem izsamostalniške. Zadnje so lahko paradigmatske (*chorować* biti bolan) ali predponsko-paradigmatske: *odnosować* (raznositi, denazalizirati). Pomen, ki ga prinaša predpona (to zadeva tudi pomen pripon v imenih), je podoben v izglagolskih in izsamostalniških glagolih, npr. *zarysować* (npr. kartke; porisati listek) in *zakreskować* (kartke; počrtkati listič), *zastawić* (pokój meblami; napolniti sobo s pohištvo) in *zameblować, zagrabić* (v istem pomenu), *zarosnąć* (chwastami; porasti s plevelom) in *zachwycić* (v istem pomenu) itd. Mutacijski izglagolski glagoli so pravzaprav postali vzorci, po katerih se tvorijo izsamostalniški glagoli. Pri ugotavljanju pomenov predpon bi bilo boljše povezati oba tipa glagolov, kar pa bi pomenilo spet vračanje k staremu, tradicionalnemu redu v besedotvorju (podobno bi morali pri samostalnikih obravnavati skupaj *wysypisko* (smetišče, odlagalništvo smeti) in *kartoflisko* (krompirišče) kot poimenovanji prostora).

V obravnavanju tvorbe glagolov, predvsem izsamostalniških, imamo manj predalčkov, čeprav tudi tu včasih srečujemo najbrž preveč podrobno delitev (o številu podskupin naj priča numeracija na strani 480 — 2.1.3.1.1. in še črkovna znamenja od *a* do *i*; podobno je stanje tudi na naslednjih straneh).

Treba pa je poudariti, da je obravnavana klasifikacija posrečen poskus rabe istih skladenjskih meril za vse tipe glagolov (doslej se je dogajalo to samo deloma).

Novost je tudi uvedba poglavja Morfotaktika v oblikoslovje (str. 513–545): obsega opis sistema organiziranja oblikoslovnega gradiva v zgradbo besede. To poglavje je gotovo zelo bistveno in novatorsko. Zaradi izrazijske enotnosti bi bilo primerno uvesti že na samem začetku Oblikoslovja izraz medmorf, ki je dosledno rabljen šele v morfotaktiki (prim. še že izrečene opombe o sestavljeni, razviti in razširjeni priponi, konektivu ali povezovalniku itd.).

Poenotiti bi se morala tudi členitev besed, ki jo obravnavata R. Grzegorzcykowa in J. Puzynina drugače kot K. Kowalik. V besedotvorju (str. 317, 332)) avtorici zastopata stališče, da besede, ki imajo izolirano osnovo, niso tvorjenke, npr. *docent*, *klient*, *adiutant*, *bažant* (fazan), ponavljajoči sestavini *-ent* in *-ant* pa nista v njih niti obrazili niti nasploh morfema (drugače kot v besedah *abonent*, *dyrygent*, ker obstajata tudi glagola *abonować* abonirati, *dyrygować* dirigitirati). Tvorjenki pa sta vendarle samostalnika *pastuch* (pastir) in *rekaro* (rokav) ki tudi imata osamljeno obrazilo. V morfotaktiki K. Kowalik dopušča (str. 515) obstoj tako osamljenih pon kot tudi osnov. Deljiv je torej *docent* (ker je tudi *student*), *adiutant* (ker je tudi *kolaborant*), *nylon* ker je tudi *stylon*, *perlon*). Na straneh 515 in 516 avtorica obravnava stališča drugih znanstvenikov glede členitve besed, npr. Boguslawskega, Vinokura, Horeckega, ne pa tudi Smirnickega in Dokulila, ki sta bila omenjena že prej (str. 316), vendar ni povedano, katero stališče v tej problematiki zastopata.

Treba je poudariti, da je pri vsakem diskusijskem problemu in arbitralni odločitvi avtorske skupine v Oblikoslovju navedena ustrezna literatura in obravnavani drugačni pogledi na stvar. To je v poljskih slovnicaх novost in prav zaradi nje Gramatyka ni samo učbenik in v službi poučevanja, temveč ima tudi veliko znanstveno vrednost. Pri tem nikakor ne mislim na navajanje literature po posameznih poglavjih, kajti to se je dogajalo v poljskih slovnicaх že prej, npr. v knjigi Fonetyka historyczna Rozwadowskega itd.

Pri branju Morfotaktike zbudeta še dve podrobnosti. Pri obravnavanju oblikoslovne zgradbe pridevniških osnov avtorica ugotavlja, da imajo — razen *naj-*, *nie-*, *niedo-*, *pra-*, *prze-* — vse domače predpone ustreznice v predlogih: kaj pa *wz-*: *względný* oziralni, relativni, *wy-*: *wybitny* izreden, izjemen? V pridevniku *pseudonaukowy* (psevdoznanstven) (str. 539) vidi K. Kowalik (podobno kot K. Kallas na str. 422) predpono v sestavini *pseudo-*, medtem ko R. Grzegorzcykowa in J. Puzynina obravnavata besede s *pseudo* kot zloženke, ki so motivirane samo z ene strani. To so sicer drobne reči in nikakor ne vplivajo na splošno oceno Gramatyke. Če pa naj vendarle ima značaj učbenika, bi bilo treba neizenačena in neenomena mesta poenotiti.

K. Kowalik pri razčlembi oblikoslovne zgradbe glagolskih tem ugotavlja (str. 544), da najširša desna vezljivost zaznamuje predpone *z-*, *za-*, *wy-*. Zdi pa se, da imata enako široko vezljivost predpon *po-*, *na-*, prim. *po-dedukować* (malo, neznatno deducirati), *po-opisywać* (opisati po vrsti), *po-obrażać* (užaliti vse vprek), *po-zabijać* (umoriti, pobiti vse po vrsti) itd.

Pripombe in dvomi, ki so se zapisali poročevalki ob branju Oblikoslovja, nikakor nočejo odvzeti ali znižati vrednosti obravnavanega dela. Z njim smo končno res dobili pomembno znanstveno slovnico, ki nedvomno predstavlja velik dosežek v razvoju besedotvorne teorije in klasifikacije tvorjenk. Prvič v zgodovini poljskega jezikoslovja so uporabljena ista načela pri klasifikaciji vseh: samostalniških, pridevniških, prislavnih in glagolskih derivatov. V knjigi so ob besednem opisu številne preglednice, primerjalne razpredelnice, količinski prikazi itd., ki bralcu pomagajo, da se orientira, kateri tipi tvorjenk so značilni za sodobno poljščino. Knjigo sklepa seznam strokovnih izrazov, ki bralcu v besedilu omogoča najti ustrezen problem, ki ga zanima.

Se enkrat naj bo poudarjeno, da je Oblikoslovje pomemben znanstveni dosežek, dvomim pa, da bi ga lahko rabili kot univerzitetni učbenik (po njem bodo segli samo najboljši študentje), še manj pa kot srednješolski (zaradi neenotnosti in včasih celo nesovisnosti besedila, izrazijske nenatančnosti in nedoslednosti, poljubnosti in vprašljivosti posameznih rešitev, predalčkanja snovi itd.). Torej je Oblikoslovje pisano za naslovnika, ki je v jezikoslovju več kot dobro podkovan.

Bożena Ostromecka-Fraćzak
Filozofska fakulteta, Ljubljana
Prevedel Tone Pretnar